

HELYIDENTITÁS PROJEKT A MAGYAR, MINT IDEGEN NYELV TANÍTÁSÁBAN

BARÁTKA AGNIESZKA

A WACŁAW FELCZAK LENGYEL-MAGYAR EGYÜTTMŰKÖDÉSI INTÉZET –
VARSÓI TUDOMÁNYEGYETEM, MODERN FILOLÓGIAI KAR, MAGYAR
TANSZÉK
ABARATKA@GMAIL.COM

ABSZTRAKT

A magyar nyelvtanítás intézményesített keretek között nagy múltra tekint vissza Lengyelországban. A felsőoktatásban folytatott magyar, mint idegen nyelv tanításán kívül manapság a Wacław Felczak Lengyel-Magyar Együtműködési Intézet kezdeményezésének köszönhetően és az Intézet finanszírozásával több lengyelországi általános és középiskolában is folyik a magyar, mint idegen nyelv oktatása. Tanulmányomban bemutatom Kovács-Németh Mária (2010) által megalkotott Erdőpedagógia projekt Helyidentitás-viselkedéskultúra moduljának adaptálási lehetőségét a magyar, mint idegen nyelv tanításában a lengyelországi közoktatásban.

KULCSSZAVAK: helyidentitás, projektterv, magyar, mint idegen nyelv

BEVEZETŐ

Az ezeréves magyar-lengyel kapcsolatok és a magyarokat és a lengyeleket összekötő barátság sokféleképpen nyilvánul mostanában. Például mind Magyarországon, mind Lengyelországban sokan emlegetik azt a közmondást, mely mondanivalójának megfelelően a lengyel és a magyar két jó barát. Párhuzamosan mindkét ország több városaiban, kisebb-nagyobb településeiben találjuk szemben magunkat a magyar/lengyel vonatkozással, illetve magyar-lengyel barátságot idéző emlékhelyekkel, több magyar/lengyel egyetemen működik a magyar/lengyel szak, és 2007 óta évente – március 23-án – ünnepeljük a Magyar-lengyel barátság napját is. Mindemellett 2018. február 8-án kelt törvénnyel alapított intézmény a Wacław Felczak Lengyel-Magyar Együtműködési Intézet, melynek feladatköréhez tartozik elsősorban a magyar-lengyel hagyomány jelentőségének átadása a fiatal lengyel nemzedéknek és a magyar nyelvnek megismertetése a lengyel diákokkal. (Dz. U. 2018/538, art. 5., 1-2.) Így a Wacław Felczak Lengyel-Magyar Együtműködési Intézet kezdeményezésének köszönhetően, azaz az Intézet finanszírozásával manapság több lengyelországi általános és középiskolában folyik a magyar, mint idegen nyelv oktatása.

A képzés a 2019/2020-as tanév tavaszi félévében indult el és az adott iskolának különórának az ajánlatát gazdagítja. A Nyelvtanítási Program keretében mintegy kétszáz iskola vett részt a fakultatív magyarórákon Varsóban, Krakkóban, Przemyślben, Jarosławban, Tomaszów Lubelskiben és Lubaczówban. Összesen 11 iskolában, azaz 6 általános és 5 középiskolában folyt a tanítás hetente két tanóra keretében kb. 9-20 fős csoportokban. A 2020/2021-es tanévben többen is folytatják a magyar nyelv tanulását, illetve új kezdő csoportokat sikerült indítani. Emellett még egy varsói iskola is kezdett együttműködni az Intézettel a Nyelvtanítási Program keretében, így ennek az iskolának 11 diákja is elkezdte a magyar nyelvvel való kalandját.

Mivel a magyar nyelvoktatás nem tartható a lengyel közoktatás szerves részének, a magyar nyelvtanárok tanítási tevékenységét a 2002-ben kiadott Közös európai referenciakeret (a továbbiakban: KER) és a kulcskompetenciák megfogalmazása határozza meg – ezekre utal a lengyel nemzeti alaptanterv is az idegen nyelvek oktatására vonatkozóan. Szem előtt tartva az érvényben lévő előírásokat a nyelvtanárok elsősorban arra törekednek, hogy a kezdő lengyel diákok magyar nyelvi kompetenciája különböző nyelvi tevékenységek során aktiválódjon, és ezeknek gyakorlásával fejlesszen, hogy a diákok legyenek birtokában az alapvető kommunikációs funkciók és célok megvalósításához szükséges alapszókincsnek és nyelvtannak, valamint pozitív attitűd alakuljon ki a magyar nyelv és kultúra iránt. Ennek elérése szempontjából fontos szerepet játszik nemcsak a Magyarországra vonatkozó ismeretek, azaz a kulturális, történelmi és földrajzi ismeretek átadása a tanórán, hanem a diákok helyidentitására való utalása, ennek megerősítése a diákok helyi magyar vonatkozásaira való hivatkozása során.

A fentiekben felsorolt célok hatékonyabb élérésének céljából a Kováts-Németh Mária (2010) által megalkotott Erdőpedagógia projekt a Helyidentitás-viselkedéskultúra modulját adaptáltam és alakítottam a helyi varsói adottságokhoz.

1. ERDŐPEDAGÓGIA PROJEKT, MINT MINTA

Kováts-Németh Mária által kidolgozott „erdőpedagógia projekt célja a környezettudatos életvezetésre való felkészítés közvetlen tapasztalatszerzéssel, valóságos élethelyzetek gyakoroltatásával. Az erdőpedagógia projekt életmódstratégia” (2010, 149), mely mintát nyújt a didaktikai tevékenységnek.

Az erdőpedagógia projekt elméleti alapja és koncepciója a harmóniaelmélet, melynek „célja a környezettudatos magatartás, a környezettudatos életvitel kialakítása. Ez a magatartás feltételezi az egyén harmonikus viszonyát önmagához, amelynek alapja a testi-lelki egészség; az egyén harmonikus viszonyát embertársaihoz, melynek fejlesztését, a helyidentitás-viselkedéskultúra segíti elő. Az egyén harmonikus viszonyát a természethez a környezetkultúra alapvető ismeretei nyújtásával valósítja meg” (Kováts-Németh, 2010, 150).

Az erdőpedagógia projekt megvalósulásának elsődleges színtere a természet, elsősorban az erdő. Pedig a projekt megvalósításának alapvető módszere a projektmódszer, melynek eredménye mindig egy produktum. (Kováts-Németh, 2010, 150)

Az erdőpedagógia projekt tartalma mindig gyakorlatorientált, így adja át az integrált ismereteket, vagyis olyan komplex témaköröket tartalmazza és dolgozza fel, melyek a valóságban elválaszthatatlanok egymástól, szerves egységet alkotnak. A projektnek három fő modulja van: az *Erdő és természet*, a *Környezet és egészség* és a *Helyidentitás-viselkedéskultúra* modul. Az első modul „a természetismeret, a környezetismeret, a földrajz, a történelem, az irodalom, a fizika, a kémia, a művészet, informatika tantárgy koncentrációja”, a második „az egészségtan, a biológia, a testnevelés, a technika és életvitel”, a harmadik pedig „a honismeret, az etika, a művészet, a népszokások, a tánc és dráma ismeretvilágát integrálja” (Kováts-Németh, 2010, 151).

2. AZ ERDŐPEDAGÓGIA PROJEKTNEK A HELYIDENTITÁS- VISELKEDÉSKULTÚRA MODUL ADAPTÁLÁSA A MAGYAR, MINT IDEGEN NYELV TANÍTÁSÁBAN

Az engem különösen érdekelt *Helyidentitás-viselkedéskultúra* modult alkotó alprojektek olyan problémákra kívánnak megoldási mintát adni, mint a helyidentitás, tájidentitás témakör, mint a köznevelésben nem preferált téma, a természeti és kulturális értékek helyi ismerete és védelme hiánya a tanulási-tanítási folyamatban, valamint az értékképviselő és közjóért való cselekvés háttérbe szorulása (Kováts-Németh, 2010, 172). Így a modul célja „az identitás kialakítása, jelentőségének újrafelfedezése”, a kötődést segítő kulturális emlékezet megteremtése (172-173).

A KER-ben megfogalmazott referenciaszintek általános áttekintése bizonyítja, hogy a tanuló identitása jelentős szerepet játszik a nyelvtanulás-tanítás során, mivel az idegen nyelven folytatott kommunikáció első fontos lépése azonos az önmagunkról, a közeli környezetünkéről és a ránk közvetlenül tartozó témákról szóló információk közvetítésével. Ebből a szempontból a tanítás azonos a tanulók ösztönzésével a személyes ismereteik, gondolataik és nézeteik kifejezésére. Tehát a diák személye, az őt körülvevő környezete, tapasztalatai, a számára fontos események és élmények, az érdeklődési köre, a tervei és álmai, az ő, illetve a szűk környezetébe tartozók társadalmi státusza, valamint a diák álláspontjai és viszonya konkrét kérdésekhez, alapul szolgálnak a magyar, mint idegen nyelv hatékony tanulásának és tanításának.

A nyelvvizsga témaköreinek (a tanulmányomban az ECL vizsgarendszerre utalom) áttekintése bizonyítja, hogy az „ember – hely” kapcsolatára vonatkozó témakör elsősorban a *lakóhely*, valamint azok a témakörök, melyek elősegítik a város leírását, pl. *közlekedés*, *vásárlás*, *szolgáltatások*, *kultúra*, *szórakozás*. Emellett a nyelv tanításának szerves része a célkultúra közvetítése, vagyis a célországra vonatkozó ismeretek átadása. Végeredményben a nyelvtanulónak nemcsak a célországról tudnia kell beszélnie, hanem a saját anyakultúrája és a célkultúra közötti eltérésekről, valamint a két kultúrához fűződő kapcsolatokról is.

Sajnálatos azonban, hogy a nyelvtanítás és -tanulás gyakorlatában sokkal jelentősebb szerepet játszik maga a célkultúra ismertetése, átadása, mint a kapcsolatokra való hivatkozás. Ezt bizonyítja a magyar nyelvkönyvek anyaga is, melyekben nem találunk olyan feladatokat (vagy nagyon kevés olyan feladat van), amik a tanulóknak az anyaországra vonatkozó eddigi tudására és tapasztalataira utalnának, vagyis ezeknek az aktiválódására építik a tanulási folyamatot.

A KER-ben megfogalmazott nyelvi követelmények jól bizonyítják azt is, hogy az idegen nyelv tanítása során az országismereti témákkal a tanulók csak a haladó szinten foglalkoznak tudatosan. A meggyőződésem azonban, hogy ezek már a kezdő szinten is jól felhasználhatók. Ennek az alapját és háttérét elsősorban a diákok helyidentitása biztosítja.

A *Helyidentitás-viselkedéskultúra* modulnak a mintájára bemutatom az alábbiakban „A Balatonnál Magyarországon és Varsóban” című projekttervet, vagyis ennek lehetséges egységét, a probléma megoldását segítő tartalmakat, konkrét módszerekkel és feladatokkal.

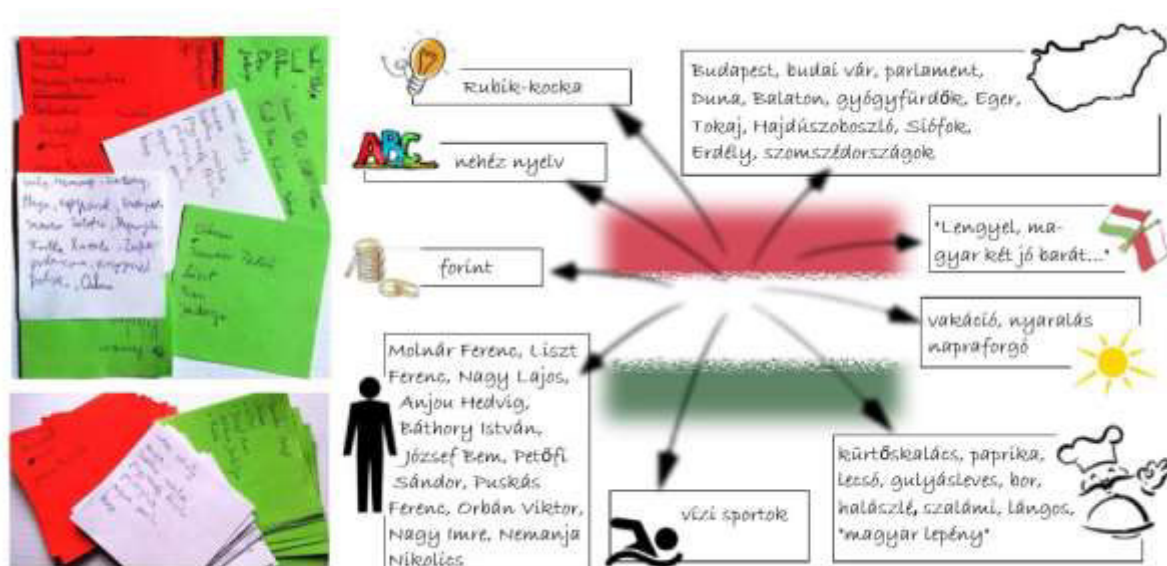
2.1. A varsói iskolások tudásának mérése és a probléma megfogalmazása

2020 februárjában az Intézet által finanszírozott Nyelvtanítási Programban részt vevő két varsói általános iskola és egy középiskola diákjaival végeztem egy feladatot, melynek célja a Magyarországra vonatkozó alapvető ismereteik megismerése volt. 2020 szeptemberében is ugyanazt a feladatot végeztem három új kezdő csoportban (két általános iskolai csoport és

egy középiskolai csoport). A feladatvégzésében az első magyarórájukra jött diákok, azaz összesen 108 diák vett részt (68 általános iskolás és 40 középiskolás).

A feladat elvégzése előtt a diákok megbeszélték az adott országra való tudásuk kritériumait, melyeket 3 nagyobb csoportra állítottunk össze: 1. földrajzi ismeretek (pl. városok, folyók, szomszédországok, emlékhelyek, épületek stb.), 2. történelmi és kulturális ismeretek (pl. történelmi események, királyok, hősök, költők, írók), 3. szabad asszociációk (pl. ételek, italok, sztereotípiák, tárgyak). Ezután a diákok 3 fős csoportokat alkottak, és egy-egy csoporton belül minden diák más-más színű (piros, fehér vagy zöld színű) cédulát választott számára. Egy-egy színnek egy-egy kritérium felelt meg, így a diákok először egyéni munkát végeztek és csak saját részére vonatkozóan igyekeztek hozni keresett információkat. A következő lépésben 3 nagy „szakértői” csoportot, azaz PIROS, FEHÉR és ZÖLD csoportot alkottak (közben a magyar színeket is memorizálták, magyarul is), és ezeken keretein belül megbeszélték és egyeztették az ötleteiket. Utána visszamentek a csoportjukba, és átadták az ismereteiket a társaiknak. Összegzéskor elkészítették saját „magyarság” térképeit.

Az összegyűjtött cédulákon leggyakrabban szerepelt ismeretek és asszociációk következőképpen csoportosíthatók és ábrázolhatók (a grafikon mellett a diákok cédulái láthatók):

1. grafikon: Magyarország a varsói diákok szemében

Ezekon kívül egy-egy diák leírta még a *bajusz* szót is, valamint az *1956-os forradalom*, az *1848/49-es forradalom és szabadságharc*, az *Osztrák-Magyar Monarchia*, az *Omega*, *csárdás*, *puszt*a és *bogrács* is, illetve *finnugor*, *agglutináló nyelv* szavakat és kifejezéseket. Mind az általános iskolás, mind a középiskolás csoportokban több diák felírta még a listára a *placek po węgiersku*-t, egy lengyel ételt, melynek a nevében rejlik utalás a „magyarságra”: az ételt – nagy töcsni pörkölttel – általában főfogásként kínálják Lengyelországban. Hasonlóan sokan *śliwki węgierkit*, azaz „magyarnak” elnevezett szilvafajtát, vö. Magyarországon közismert besztercei szilvát.

Az idézett ismeretek egyértelműen visszatükrözik a diákok tudásának a szintjét (vö. a történelmi ismeretek felsorolását) és tapasztalatait, vagyis pl. magyarországi kirándulás, nyaralás során megszerzett élményeit és tapasztalatait (vö. *lángos*, *napraforgók*), illetve a hazai élményeit és tapasztalatait, amiket pl. a varsói karácsonyi vásáron szereztek meg (vö.

kürtöskalács). Fontosnak bizonyult Molnár Ferenc és a „Pál utcai fiúk” c. műve is, amely kötelező általános iskolai olvasmány Lengyelországban. Érdekes, hogy többen is utaltak a magyar-lengyel barátságra, *két jó barát*ra, bár sem az általános iskolások, sem a középiskolások sem tudták elmagyarázni ezt a jelenséget.

1. kép: A varsói Szeplőtelen Nővérek Boldog Marcelina Darowska 6. sz. magán általános iskolájának diákjainak és tanárainak egyik csoportja az összegzéskor elkészített „magyarság” térképeivel (fotó: Barátka Agnieszka)

A feladat elvégzésében visszatükröződött a diákok helyidentitása is: a diákok egyik csoportja (23 fő) a varsói Petőfi Sándor Általános Iskolában tanul, ahol évente tartják a *magyar hetet* és a *Petőfi-emléknapot*, így a diákok számára elsőszámú magyar vonatkozás az iskolájuk és Petőfi Sándor. A középiskolásoknak elsőszámú magyar helyi vonatkozásnak József Bem tartható, melynek magyarázata a *Bem utcá*ban lévő iskolájukban rejlik. Ezeken kívül a diákok nem tudtak idézni más magyar vonatkozású helyeket Varsóban (*Magyarország nagykövetségén* kívül). Így világossá vált nekik, hogy nagyon keveset tudnak nemcsak a helyi magyar vonatkozásokról, hanem magáról a szülővárosukról is.

2.2. A Balatonnál Magyarországon és Varsóban című projektterv

A projektterv 2020 márciusában készült el a fentiekben bemutatott Erdőpedagógia projektnek a Helyidentitás és viselkedéskultúra moduljának mintájára.

A projektterv megvalósítása a varsói XXXIII sz. Kopernikusz Kéttannyelvű Gimnázium magyarul tanuló diákjai körében történt. A koronavírus-járványra való tekintettel bevezetett iskolai tanítás felfüggesztése miatt lehetetlenné vált a csoportos látogatástétel a kiválasztott helyszínen. Azonban figyelemre méltó, hogy 2020. júniusában, a nemzeti karantén enyhülésének idején, a diákok egyénileg látogattak a varsói Parkba a Balaton-tónál (Varsó jobb parti városrészén, a Gocław nevű kerületben). Az akkoriban felírt megfigyelések gazdagították

a karantén alatt összegyűjtött információkat, és segítettek a projektjei produktumainak elkészítésében.

Probléma:

- a diákok kellő ismereteinek hiánya;

Kihívás:

- a helyi, magyar vonatkozású értékek tiszteltetésének kialakítása;

Célok:

- a magyar vonatkozású varsói természeti helyek felfedeztetése,
- a diákok helyidentitásának megerősítése a városuk jobb megismertetésével,
- a diákok értékképviselésének kialakítása/megerősítése a magyar-lengyel barátságának emlékeinek a megismertetésével,
- a diákok érzelmi intelligenciájának magyar nyelvi gazdagítása elsősorban a projekttel kapcsolatos szókincs bővítésével.

2. grafikon: Hívókép - a magyarországi és a varsói Balaton

1. táblázat: A projektterv lehetséges egységének feldolgozása

TÉMAEGYSÉG		MÓDSZEREK	TEVÉKENYSÉGEK ÉS FELADATOK
TARTALMAK: Varsói Balaton-tó környéke Balaton – „a magyarok tengere” <i>kulcsszavak:</i> földrajzi ismeretek, természeti értékek, turizmus <i>idegen nyelvi kompetencia fejlesztése:</i> szókincsbővítés, képességfejlesztés <i>nyelvtanítási témakör:</i> szabadidőtöltés/nyaralás, utazás, országismeret		gyűjtés elemzés beszélgetés tervezés túra interjú alkotás bemutatás	<i>Keressenek</i> az interneten képeket a magyar Balatonról! <i>Figyeljék meg</i> a képanyag tartalmát! <i>Menjenek el és nézzék meg</i> a varsói Balatont! <i>Figyeljék</i> <i>meg</i> a tó környékét és a tónál találkozott emberek tevékenységét! PRODUKTUM: - Egy hétvége a Balatonnál c. esszé / - A varsói Balaton c. reklámfilm
			<i>Gyűjtsék össze</i> a magyar és a varsói Balatonra vonatkozó információkat (a nagyságuk, elhelyezkedésük, szabadidőtöltési lehetőségek stb. vonatkozóan)! <i>Vitassák</i> <i>meg</i> a hasonlóságokat és különbségeket! PRODUKTUM: poszter / prezentáció a két Balaton különlegességéről
			<i>Készítsék interjút</i> tanárokkal, osztálytársakkal, más diákokkal, szülőkkal, rokonokkal, szomszédokkal stb.! Voltak már a magyar tengernél? Hol voltak? Hogyan utaztak? Mit láttak? Mire emlékeznek? <i>Tervezzenek</i> 10 napos kirándulást a Balatonra!

			PRODUKTUM: Kirándulásterv
--	--	--	------------------------------

2. kép: A varsói XXXIII sz. Kopernikusz Kéttannyelvű Gimnázium diákja
a varsói Parkban a Balaton-tónál (fotó: Jakub Witczak)

– a Waclaw Felczak Lengyel-Magyar Együttműködési Intézet által hirdetett fotópályázat egyik nyertes
fényképe (A „magyarországi” kirándulások a koronavírus-járvány idején című fénykép)

3-5. kép: A projekt elvégzése alatt elkészített képek
(fotó: Alicja Dejneka, Magdalena Orłowska, Ewelina Kuczora)
– szintén az Intézet által hirdetett fotópályázat

nyertes fényképei

ÖSSZEFOGLALÁS

A helyidentitás elsősorban személyes kapcsolatot jelent az egyén (tanuló) és az adott hely között. A helyhez való kötődés tehát kiemelt fontosságú az ember életében. Az idegennyelv-tanítás jellegéből adódóan a külföldön tartott magyar, mint idegen nyelvórákon hozzájárulhatunk a diákok helyidentitásának megerősítéséhez, és egyidejűleg elérhetjük más tanítási célainkat is, mivel a projektmunka során nemcsak bővül a diákok szókincse, fejlődnek az idegen nyelvi készségek, hanem fejlődik a tanuló egész személyisége is. Párhuzamosan az autentikus, célnyelvi anyagok feldolgozásához alapul szolgálnak az előzetes ismeretek (pl. a lengyel történelem, irodalom tananyaga), így a diákok jelentősen bővíthetik és elmélyíthetik a tudásukat, megismerhetik a lakóhelyét, a védendő és jelentős értékeit. Mindez a diákok számára élményt nyújtó csapatmunkában történik, ami biztosítja a tanulás-tanítás folyamat hatékonyságát.

IRODALOM

2006/962/EK: Az Európai Parlament és a Tanács ajánlása az egész életen át tartó tanulásához szükséges kulcskompetenciákról, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006H0962&from=EN> (2020.01.29.)

ECL vizsgarendszer: <https://ecl.hu/temakorok/> (2020.02.02.)

KER: Közös európai referenciakeret, 2002, https://nyak.oh.gov.hu/nyat/doc/ker_2002.asp (2018.03.17.).

Kováts-Németh, M. (2010): *Az erdőpedagógiától a környezetpedagógiáig*, Comenius Kft, Pécs.